

Oplysning eller forkludning

direktør Lorenz Vogt

Idag er situasjonen den at Norge etter de oppgjør som har funnet sted, står som den ubestridte ledende forrædernasjon i Vest-Europa. Vi har i forhold til folketallet op til 10 ganger så mange forrædere som Danmark, Frankrike, Holland og Belgia. Vi er på våre egne myndigheter blitt karakterisert som Vest-Europas verste forrædernasjon. Karakteristikken er overordentlig lite smigrende og vil som historiens dom bety en sterk forringelse av vår internasjonale anseelse. Men var den riktig, var der vel intet å gjøre dermed. Den er imidlertid etter min inderligste overbevisning i bunn og grunn falsk. Den skyldes at våre myndigheter har satt forræderstempelen på tusener av menn, som aldri har vært forrædere, men muligens kan ha feilet.

Som eksempler på hvordan mangelfull opplysning har ledet eller holdt på å lede til justismord skal jeg få nevne en del eksempler, hvorav dog enkelte vil være kjent fra før.

Der blev i april/dagene 1940 bygget på Fornebo flyplass. Ansvaret påhvile den lokale kommunale Oslo-komite med rådmann Hartmann som formann. Var denne komites ennu skjulte papirer blitt lagt frem, vilde man forstått sammenhengen. Der vilde neppe blitt noen kritikk over komiteen og absolutt ingen forfølgelse av de private entreprenører eller deres folk. Nu blev — fordi dokumentene ikke kom frem i tide — det gamle ansette firma Singer & Broch satt under tiltale. Takket være arkitekt Odd Nansens pågåenhet kom opplysningene frem. Firmaet blev frifunnet såvel i underrett som i Høstetterett. I mellomtiden var en av innehaverne avgitt ved døden. Den gamle syke mann gikk i sin grav uten å få rede på om rikets Høstetterett anså ham for landsviker eller ikke. Det var en tilfældighet — Nansens opptreden — som gjorde, at man undgikk et justismord. Men allikevel bør ikke bero på tilfældigheter.

Forholdene på Værnes og central-komiteen i Trondheim bør være vel kjent. Dom i første instans, friinnelse i Høstetterett, fordi der i mellomtiden var fremkommet op-

bygget banen. Det samme gjelder tilfellet med overingenier Torp — etter min mening et justismord frembrakt ved mangelfull informasjon av Høstetterett. Advokat Annesus Schjotts reaksjon er karakteristisk og berettiget. Skal man opprettholde fiksjonen om løstet for loyen, må den få konsekvenser for alle de mange av motstandberedte folk. Man har kjørt sig fast, fordi myndighetene og såfor maktige krefter siden frigjøringen har mørklagt situasjonen.

Eksemplene kan fortelles i det uendelige. Pointet er at vi gjennom en mørklegning av situasjonen er kommet op i uholdbare tilstander. Det kan sies om Langelands bok, at den er kommet sent — mange vil si for sent. Jeg mener at den ikke er kjøntet for sent, til å gjøre nytte — selv om det vilde vært heldig, om den var kommet for f. eks. 2 år siden eller helst 3. Den presse og de myndigheter som har vært med på mørklegningen, har dog ingen rett til å klage. Langelands bok er et kildekrift, som alle bør skaffe sig. Den innvendning, som dog kan gjøres mot den er, at han i hellig indignasjon angriper for sterkt de menn som har avvattet de av ham fremdratte dokumenter istedenfor å understreke, at feilen ikke ligger i 1940 og 1941, men i tausheten i 1945. Dokumentene skal ikke brukes som et angrep på underskriverne, men som en kartlegning av situasjonen til forsvar for dem som er dømt og forfulgt, fordi man i den første tid savnet oversikten.

Hvad angår mishandling av landsviker etter frigjøringen, så vilde mere åpenhet skapt bedre forhold. Det blev ved frigjøringen arrestert ca. 24,000 mennesker. Vi kan uten skam innrømme med justiskomiteens formann Lars Ramndal i Stortinget, at landet ikke hadde skaffert fengselsfolk til å ta sig av alle disse. Ingen blir en dyktig fangevokter uten lengre skolegang. Der var heller ikke på den tiden fengselsplass for så mange. De helt usvede voktere var berøvet av en mentalitet — man har et en blanding av hevn og rettelig harme — som gjorde dem lite egnede for sin stilling. Men hvordan skulle man skaffe andre. Der foretok da ting som ikke lar sig forsvare. Men har

situasjonen medført en forståelse av, at selv om ikke det var som det burde, så bundet fellens i forhold, som ialtall i stor utstrekning var forståelige og til dels menneskelig undskyldelige. Om det nu tjener noen anbefalelsesverdige hensikt å samle sammen oppgjør over hvad da skjedde, kan være tvilsomt. Det beste vilde vel være, at man slo en strek over de daværende fangevokteres fell samtidig med at de folk som er blitt mishandlet, blev egodskrevet dette i forbindelse med benådningsandragender.

Vi må komme frem til ro i samfundet. Det kan ikke skje uten visse innrømmelser fra samfundet side. Arvid Pickelner — hans navn er mig forøvrig ukjent — har i en kronikk i «Stockholms-Tidningen», som er en av Sveriges mest utbredte aviser, behandlet det norske rettsoppgjør. Han skriver bl. a.:

«Det er et faktum at tusenvis av nordmenn som blev fengslet for sine politiske forbytninger stort sett mener sig å være urettferdig dømt og behandlet. Denne følelse blir det ikke å lett å få bukt med, hvis man ikke får klarhet over, at myndighetene i forbindelse med amnestiloven har opdaget, at der er begått visse feil, at menneskelige, demokratiske og psykologiske lover er blitt til sidesatt for juridiske formaliteter. Uten det virker hele amnestiloven som en overlegen, muligens storsinnet gest av en selrende myndighet, som er like ufeilbar som tidligere.

Skal amnestiloven få noen virkning og skal der bli en sund fred i det norske samfundstegeme, må der røkkes ved myndighetenes ufeilbarhet. De dømt setter likhetstegn mellom myndigheter og demokrati, og så får demokratiet lide for at myndighetene gikk til forholdet uten å ta alle omstendigheter med i betraktning.»

Pickelner skriver videre: «Demokratiet grunnlag kan aldri bli annet enn selverkjenning, hvad der står i motsetning til prinsippene i de totalitære stater, hvor politikk og demagogi erstatter selvransakning, forståelse og tilgivelse.

Hadde man forhastet sig mindre i Norge i 1945 og tatt oppgjøret med mere ro, vilde mange ubehagelige ting vært ugjort. Det er selvsagt lett å sitte i Stockholm og være svenske og domme. Men selv med den reservasjon må man innrømme det berettigede i dommen og den klarhet hvormed han, en utenforstående, har sett dagers oppreisningsproblemer i Norge. Det

ark
se nor-
et i Oslo.
egn filo-

hren
i medisin
iversitetet
dervisnå-
erlægestil-
i Oslo.

dig for å
i livet —
ste landet
menneskin-
verd. For
upte liv —
n menne-
dreper og
ce skuffet.
u smakket

TR-17.11.48

er visning
lægestill.
Oslo.

lig for å
livet —
e landet
leskesin-
erd. For
te kv —
menne-
reper og
skuffet.
snakket
e jeg da

bjerke-
vind —
ss vilde

ere hav,
Men nu
e følge
å hjel-
vebordet
l og vil-
te hvad
ede var
sammen.
unke av
utenfor
ored dig
ive aldri

utt, all-
glante i
le dem-
lengsl-
glintet
u gledet
på det
e. Og
av den
lig over
satt og
stunden
dig stå
Du stod
l frukt-
og stir-
mintes

sorg og
— —
na gren,
om sne-
tte —
grånet
ar...
vilde så
ar tank
være
skikkelse

ilene

Gode Nansen og Pääjärvi, kom OR-
lymningens frem. Pääjärvi blev fri-
funnet såvel i underrett som i Høle-
sterett. I mellomtiden var en av
Innehaverne avgitt ved døden. Den
gamle syke mann gikk i sin grav
uten å få rede på om rikets Høle-
sterett anså ham for landsviker
eller ikke. Det var en tilfældighet
→ Nansens opreden — som gjorde,
at man undgikk et justismord. Men
slikket bør ikke bero på tilfældig-
heter.

Forholdene på Værnes og central-
komiteen i Trondheim bør være
vel kjent. Dom i første innsett, fri-
finnelse i Hølesterett, fordi der i
mellomtiden var fremkommet op-
lysninger om centralkomiteens di-
rektiver. Hadde centralkomiteen
fremlagt sine papirer i tide, vilde
tiltale ikke blitt rettet, og central-
komiteen selv vilde stått meget
sterkt. Nu kan det ikke forhindres
at deres i 1940 fullt forsvarlige op-
treden på grunn av tausheten etter
frigjøringen lett vil bli misfor-
stått.

En postmester blev satt under
tiltale for visse forhold i forbin-
delse med postcensurer. Han blev
frifunnet under henvisning til cir-
kulære fra nuværende postdirektor
Sten Haug. Var centraladministras-
jonens sirkulærer blitt fremlagt i
tide var tiltale ikke blitt rettet. Nu
gikk det allikevel i orden — til slutt
— tilfældig. Men slik bør ikke være
en tilfældighet.

Det vrirler med saker mot po-
litimenn av alle klasser. Noen er
blitt frifunnet under henvisning til
overordnet myndighets opreden
eller mangel på sådan. «Og på-
talemyndighetens øverste represen-
tant riksadvokaten (på det tids-
punkt Sund) var taus,» heter det i
en frifinnelsesdom. Der blev altså
et justismord undgått. Man kan si
noe så tilfældig. Man vet imidlertid
ikke, hvor mange andre saker vilde
fått et annet forløp om alt var
fremlagt i tide. Også domstolens
medlemmer trenger tid til å arbeide
sig ut av den mentalitet som rå-
det det første og annet år etter
frigjøringen. Intet menneske skal
få mig til å tro at vårt gamle ut-
morkede polit og vår leusmannas-
stand — gjerne bygdens bette folk
— har rummet så mange «forret-
tere» som utrensningen viser.

I forbindelse med bygging av
Nordlandsbanen er en entreprenør
dømt for å ha satt opp barakker.
Den ingeniør som bygget banen er
ikke satt under tiltale. Det er min
overbevisning at hadde man i tide
fått en virkelig oversikt over situas-
jonen, vilde ingen være blitt satt
under tiltale i denne forbindelse.
Nu er det mig ubestridt, hvordan
man vil inni så tidlige om den saks

mere åpenhet skapt bedre forhold.
Det blev ved frigjøringen arrestert
ca. 24.000 mennesker. Vi kan uten
skam innrømme med Justiskomi-
teens formann Lars Ramndal i
Stortinget, at landet ikke hadde
skolerne fengselsfolk til å ta sig av
alle disse. Ingen blir en dyktig fan-
gevokter uten lengre skolegang. Der
var heller ikke passende fengsels-
plass for så mange. De helt uvæde
voktere var bejalet av en menta-
litet — man kan si en blanding av
hevnt og rettferdig harme — som
gjorde dem litt skikket for sin
stilling. Men hvordan skulde man
skaffe andre. Der foregikk da ting
som ikke lær sig forsvare. Men her
hadde en større villighet til å ta
op problemene vært på sin plass.
Hadde Justisdepartementet reagert
mot overgrepene i tide, vilde disse
blitt færre. Dessuten vilde selve re-

Pickelner skriver videre:
«Demokratiets grunnlag kan
aldri bli annet enn selvretten
nelse, hvad der står i motsetning
till prinsippene i de totalitære
stater, hvor politikk og demago-
gi erstatter selvransakning, for-
ståelse og tilgivelse.
Hadde man forhastet sig min-
dre i Norge i 1945 og tatt op-
gjøret med mere ro, vilde mange
ubehagelige ting vært unngått.
Det er selvsagt lett å sitte i Stock-
holm og være svenske og domme.
Men selv med den reservasjon må
man innrømme det berettigede i
dommen og den klarhet hvormed
han, en utenforstående, har sett da-
gens oppgjørproblemer i Norge. Det
blir ikke fred uten at myndighete-
ne går i sig selv, uten at sakene
diskuteres åpent som det sommer
sig i et demokratisk samfund.

Lorentz Vogt.

Amatør-symfoni- orkesterne danner landstorbund

Tønsberg Orkesterforening blandt medlemmene

Norske Amatør-symfoniorkestres
Landsforbund er nylig stiftet un-
der et møte i Skien. Nærmere 25
delegerte fra hele landet var til-
stede og den nye forening teller
allerede 220 medlemmer, blandt
dem Tønsberg Orkesterforening —
som i møtet var representert ved
sin formann, Trygve Therkelsen,
— Sandefjord Orkesterforening,
— Holmestrand Byorkester og Horten
Orkesterforening. Til formann har
forbundet valgt o.r.saksfører Tor-
geir Heistein, Kristiansand, som
sammen med overfører Sam. Ol-
sen, Drammen, har vært den dri-
vende kraft ved forbundets opret-
telse.

Et av de forhold Landsforbundet
særlig vil gå inn for å bedre ama-
tørsymfoniorkestrenes skrepelige
økonomi. Man håper bl. a. på at
orkesterne gjennom sin organisas-
jon vil få større muligheter for å
komme i betraktning hos stat og
kommune, når det gjelder bidrag
til deres drift.

Ved så viktig er imidlertid tan-
ken om et mer omfattende bytte
orkestrene imellom av dirigenter,
noter og programmer. En central
forening av utøvere vil være
under forberedelse. Videre har man
plansatt om å sette i gang kurs-
undervisning og musikinstrumen-
ter og for innføring av dirigent-
ter. Man regner med å innføre et
ved Landsforbundet. Man skal bli
større muligheter for samarbeid
et av følgende: 1. En sentral

Fluene overlever DDT

Den almindelige husfluen har bå-
de i Amerika og andre steder i ver-
den utviklet en stigende motstands-
dyktighet mot det insektrepende
midlet DDT, opplyser entomologer i
De forente Staters landbruksdepar-
tement. Meldinger fra helsemyndighe-
ter i Egypt og Hellas og i 25 ameri-
kanske stater går ut på at DDT blir
stadig mindre egnet til å bekjempe
flueplagen i visse strøk.

Entomologene forteller at eksper-
imenter i feltet har bekreftet de re-
sultatene man allerede i 1943 var
kommet frem til på laboratoriene,
nemlig at fluer som får regelmessige
«doser» av DDT utvikler en
motstandsdyktighet som gjør at
stadig større doser skal til for å
drepe dem.

Hittil har, ifølge entomologene,
ikke noe annet insekt vist evne til
å utvikle motstandsdyktighet mot
DDT.

Ny ulykke ved Tysklands- brigaden

(NTB.) Natt til søndag hendte en
ny, stygg trafikkulykke ved Tysk-
lands-brigaden: Ulykken fant sted
utenfor Kiel, da en av brigadens bi-
ler med 8 mann fra sanitetskompani-
et forsøkte å passere et tysk kjøre-
tøi på en bru over en jernbanelinje.
Plutselig bråbremsset den norske
chaufføren, og 3 mann blev slengt
ut. Den ene slapp uskadt fra det.
De to andre, menig Gunnar Far-
restvedt fra Bergen og korporal
Evratt Sandbakken fra Bru-
numdal havnet på banelegemet 5
meter under. Farrestvedt fikk en al-
verdig hjernerystelse, og tilstanden er
så alvorlig at hans pårørende er bud-
spott.